

Fehér Lovag

IN MEMORIAM FRATER GEORGIUS

V. szám

2005. Pünkösöd – János-nap

J. JÓZSEF DÁNIEL MIHÁLY

PÁLOSOK KÖNYVE

ÉPÍTKEZÉS

XIV. SZÁZAD

- részletek -

második
folytatás

É P Í T K E Z É S

1300. A pálosok vezetője: Esztergomi Lőrinc. (1325-ig)

Halála előtt személyesen meglátogatta őt Károly Róbert király, aki maga is számos kolostort alapított.

A Mátraverebély községhez tartozó Szentkút első templomát már 1210-ben említette egy oklevél. A XIV-XV. században Vereb/Veréb Péter erdélyi alvajda birtoka volt a falu, aki a templom mellé kolostort is építtetett, ami valószínűleg a pálos rendé volt, mert a szájhagyomány csak annyit őrzött meg, hogy fehér barátok éltek itt, akik lehettek templomosok is. Az biztos, hogy a XVIII. századtól remeték tartózkodtak a barlangban, egyes közlések szerint még az első világháború után is lakták.

1301. Az Árpád-ház kihalásával – az Anjou-k bejövételével – a pilisi főkolostor, mint központ megszűnt. Létesíteni kellett egy új központot, ennek Budaszentlőrincen lett a helye.

1301.

SZENT BENEDEK kolostor.

Bakva, Szentbenedek (ma Virovitica, Horvátország).

Salamon nemes alapította. 1455-ben a toldi vikariátus alá rendelték. 1537-ben elpusztult.

1304.

SZENT PÁL (SIXTUS, JÁNOS, SZÚZ MÁRIA?) kolostor.

Veresmart, Pálosveresmart, Abasár (Heves megye).

Mai állapot: rom.

Keresztelő Szent János és Szent Sixtus templomának helyén alapította az Aba-nemzetségbeli (Csobánkafi) Sámuel és Dávid (továbbá Péter fia Pál). 1571 és 1590 között szűnt meg, a pálosok mégis megmaradtak Vörösmarton. 1699-ben a helységet Almássy András gyöngyösi plebános akarta elfoglalni, ami ellen Huszár István (+1729), pécsi superior, veresmarti perjel, tiltakozott. A pálosok kolostora a század eleji községháza helyén állott.

Veresmart(?), Szamosveresmart (Szatmár vm.), 1302-ben Chabanka, a Rhédey család őse, a pálos szerzetnek klastromot alapított; Remetemező is a veresmarti klastromhoz tartozott.

1304.

KRISZTUS TESTE kolostor.

Diósgyőr, Barát-hegy, Miskolc (Borsod-Abaúj-Zemplén megye).

Mai állapot: rom.

Az Ákos-nemzetségbeli Ernefi István nádor alapította. 1545 és 1549 között Balassa Zsigmond lerombolta. 1739-ben újjászervezték, barokk kapuja ma is áll.

1304–1328.

SZENT PÉTER kolostor.

Zlatkagora, Szlat (ma Slatina(?), Horvátország).

Gerdás atya alapította. 1451 után szűnt meg.

1307 előtt. [Kisbán]

SZENT MIHÁLY kolostor.

Huszt (ma Хуст, Ukrajna).

1307 előtt. (1353?)

SZENT FÜLÖP ÉS JAKAB kolostor.

Regéc (Horváti fölött), Erdőhorváti (Borsod-Abaúj-Zemplén megye).

Mai állapot: rom.

Az Aba-nemzetségbeli Amadé alapította. 1537-ben Serédi Gáspár és Filepes Albert földülta. 1546/47-ben elnéptelenedett. Templomát 1784-ben felújították.

Özséb már nem érhetette meg a pápai engedélyt; annak követe, Gentilis bíboros 1308-ban nyújtotta át a Szentszék nevében Szent Ágoston reguláját – ekkor még *Eremitae s. Crucis*: Szent Kereszt Remetái néven nevezik őket –, és evvel történt meg a Pálos Rend első hivatalos elismerése.

Ugyanekkor zajlottak a templomos-perek; az egész Európában halálraítélt templárius lovagok illetve azok követői szerteszét menekültek, így a Pilis izolált barlangjaiba (Insula Pilis) is juthattak. Evvel csaknem egyidőben megint fiatalító impulzusként érkezhetett magyar földre a manicheizmus, és vele a reinkarnáció tana.

A Rendbe belépők ajándéka az volt, hogy magyarnak számítottak: minden pálos szerzetes, függetlenül attól, hogy hol született vagy honnan való, magyarnak neveztetett. Még 1717-ben is, káptalani határozatban írták le: „Tekintet nélkül anyanyelvünkre, senki se merje közülünk magát másnak, mint magyarnak nevezni, mert mindnyájan az édes, jó magyar hazának vagyunk a fiai.”

1309. [Kisbán szerint] **1316.** [Szluha szerint]

SZENT ERZSÉBET kolostor.

Gyulafehérvár (ma Románia).

Demeter püspök alapította.

Aquinói Tamást ötven évvel halála után avatták szentté, a pálosok pedig annyira tisztelték, hogy szinte minden kolostorban képe vagy szobra állított, néhol róla nevezték el a mellékoltárt.

Szentlőrinc 1310-től lett vikariátus.

Először 1310-ben Újhely (ma Sátoraljaújhely), 1358-ban (Jenő) és 1373-ban (Diósgyőr) említenek az oklevelek vikáriust. A káptalanokon ők voltak a *definitores*, a határozatok előkészítői.

1310-1315.

SZENT MÁRIA MAGDOLNA kolostor.

Torna, Nagyjenő, Tüskevár-Somlójenő (Veszprém megye).

II. Miklós győri püspök alapította. 1321-ben Keresztúrról népesült be. 1323-ban Miklós és Prithold pilisszentléleki testvérek átírták az alapítólevelet. 1452/53-ban György építész vezényletével nagyszabású építkezés folyt. 1552 után elnéptelenedett/1541-ig működött. 1658-ban a helyi lakosok véderődnek használták. 1717-ben újraterlepedt, majd 1732-ben megint elköltöztek. 1742-től telepedtek be újra, Orosz Ferenc pápai perjel támogatásával. A következő húsz évben Hunyady Antal és István grófok adományaival restaurálták a kolostort és a templomot. Ezután konventté alakultak.

A XIX. században még álltak romjai (lásd Bergh K. rajzai).

1310-1317.

SZENT MIKLÓS kolostor.

Wetahyda, Somogyvamos (Somogy megye).

„Wetha-hyda folyó mellett”. Gyogh-i Péter alapította. 14 halastava volt. 1542-ben Török Bálint feldúlta. 1555-ben elnéptelenedett.

1313 előtt.

SZENT LÉLEK kolostor.

Dédes, Zenthlelek, Szentlélek, Miskolc (Borsod-Abaúj-Zemplén megye).

Mai állapot: rom.

1240 körül már remetetelep volt. Az Ákos-nemzetségbeli Ernefi István alapította (Kisbán szerint Póka Benedek). 1530 és 1540 között megszűnt.

A Hámori-tó természetes elődje, a Szinva-patak által visszaduzzasztott Fel-tó a XIV-XV. században a diósgyőri pálosok halastava volt, s böjt idején ellátta a szentléleki pálos kolostort is.

„Az ó-hámor fölötti Sz. Lélek hegye, melynek legmagasabb pontja a *Könyöklő* nevű kopár sziklacsucs, honnan felséges kilátás esik a Bükk sűrűen ölelkező hegylánczaira, s honnan az Alföld végetlen rónáit egész a Tiszáig beláthatni.

A Könyöklő alatt, benn a rengeteg erdőség sűrűjében egy nagybecsű kincs, a régi kornak egy bámulatra méltó műmaradványa rejtetik. Itt van a fákkal és cserjékkel sűrűn benőtt romja a szentléleki egyháznak, melyet a XIII. század vége felé az Ákos nemzetségből való Ernő bán fia épített, ki később Róbert Károly alatt Magyarország nádora és Borsodmegye főispánja volt. Ő alapította a tudományos és művészetkedvelő pálos szerzetesek (paulinusok, vörösbarátok) diósgyőri és szentléleki kolostorát s tiszta és fönséges stílusban épített egyházait, melyekben utóbb leghiresebb fejedelmeink, mint Nagy Lajos, ennek leánya Mária királyné, Zsigmond, Mátyás király, több-

ször megfordultak s emeltek fohászokat a királyok királyához.

A szentléleki régi egyház romja mindössze néhány góth ivboltozatból s egy kapuzat (portal) darabjából áll, de a legnemesebb izlésű építészet nyomai világosan láthatók rajta. Az egésznek alaptervezete s egykori nagyszerűsége tisztán kivehető az idő s romboló kezek által kiméletlenül feldult maradványokból. E kőhalmazon már gyakran örömmel legeltették szemeiket azok, kik a művészet szépségei iránt érzékkel birnak." (*Vasárnapi Újság* 1860. 10.sz.)

Az 1940-es években a falakon még mérműves részeket találtak, amiket egy bizonyos Mária-barlangban rejtettek el. 1978-ban a rom közvetlen közelében WC-t építettek, az 1980-as években parkolót...

1317 körüli.

SZENT PÉTER kolostor.

Kács (Borsod-Abaúj-Zemplén megye).

Örsúr nemzetségé volt, szakrális központ, majd bencés kolostor. Őutának lett a pálosoké. 1332 után ismét bencés. A XVI. században Serédi G. és Balassa Zs. csapatai feldőlják. A rommá vált középkori épület köveiből 1724-ben templomot építettek.

1318. [Kisbán]

SZENT MIKLÓS kolostor.

Sümeg(?).

1319.

SZENT LÁSZLÓ kolostor.

Középnémeti, Németi, Tornynosnémeti, a Hernád-folyó szigetén? (Borsod-Abaúj-Zemplén megye).

Drugeth Fülöp alapította. Egyed budaszentlőrinci perjel építette. Lakói 1320 után Regécre költöztek.

Itt is vörösbarátoknak nevezték a szerzetet, akárcsak Szentléleken.

1320–1333.

SZENTLÉLEK kolostor.

Uzsa-hegy, Szentlélek, Lesenceistvánd (Veszprém megye).

Mai állapot: rom.

Az Uzsa-család(Lőrinc?) alapította. 1442-ben a pálosok elhagyták. 1455 és 1460 között a ferenceseké lett. 1572 után elnéptelenedett.

1323 körül.

MINDENSZENTEK kolostor.

Mindszent, Balatonszemestől D-K (Somogy megye).

Raholczay Lökös alapította. 1543-ben elnéptelenedett. 1744-ben még álltak fal- és toronymaradványai. Az 1960-as évek elején is még térdmagasságig értek a romok...

A közelben volt egy kút is, melyet a nép „barátok kútja” néven emleget ma is.

1324 előtt.

SZENT ERZSÉBET kolostor.

Tálad/Táلود, Pula és Nagyvázsöny között (Veszprém megye).

Mai állapot: rom.

Az alapító a Gyulafi-család/Rátót-nemzetségbeli Keszi Lőrinc. Lakói 1483 körül Vázsonyba költöztek, ferencesek költöztek be. 1543-ban elnéptelenedett. 1552-ben felrobbantották.

1325. Általános perjel: II. István. (1330-ig)

Kieszközölte a pápánál a Rend megerősítését, az ágostoni regulák jóváhagyását és a megyéspüspök joghatóságától való függetlenítését. Kisbán szerint ő lett az első generális.

1326. A pápa szerint „nem kell megjelenniök az egyházi zsinatokon; saját művelésű szőlőik után nem kell dézsmát fizetniök.” Ilyen vagy hasonló adómentesség ma is jól jönne a Rendnek, ám erre egyelőre nem sok esély kínálkozik...

1327 előtt.

SZENT MIKLÓS kolostor.

Élesd (ma Aleşd, Románia) Nagyváradtól kb. 35 km K.

„A Buzgó melletti” Élesden alapította a Turul-nemzetségbeli Széplaki, Gergely, Rubert és Szerafin. 1424-ben Lackfi Jakab foglalása miatt megszünt.

„A Fekete-Körös mentén Sólyom és Szent-Miklós helységek közt emelkedett. A XIV. században alapított nemzetségi klastromok egyike volt. 1474-ben a Várad alól elvonuló török hadak elpusztították és többé nem állított helyre. Romjai még fennállanak.

Sólyom (Bihar vm.), a béli hegyek alatt; határában a Kristor nevű hegyen, zárda romjai láthatók.” (Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai*)

„Hol a Fekete-Körös a belényes-ujlaki hegyszorosból a tenkei völgybe kiömlik, ott Sólyom és Szent-Miklós községek közt, a Körös bal partján kerek magaslat emelkedik. E magaslat tetején tágas fensík terül el, melynek napkeleti oldalán romok fejezlenek ma is. A nép azt regéli, hogy várnak romjai, de a szomszédos erdőt »barátok erdejének« nevezik. Mi volt tehát itt, vár vagy monostor? vagy az is, ez is? Történeti forrásaink említik, hogy Szent-Pál remetéinek a váradi egyházmegyében Sólyomkő vára mellett Szent-Miklós tiszteletére klastromuk állt. Itt jelenleg csak egy Sólyomkő vára ismeretes a Sebes-Körös mentén, Élesd városa közelében; de volt egy másik is

Belényes vidékén Szent-Miklós falu mellett. Lehet, hogy még 1474-ben, midőn a Várad alól kudarczczal elvonuló török a vidéken tölté boszuját, feldulta ezt is, mint a kápolnai klastromot, de ez nem volt oly szerencsés, hogy felépülhetett volna ismét, mint a kápolnai.”
(Bunyitay Vincze: *A váradi püspökség története*)

1327 és 1333.

SZENT MEGVÁLTÓ kolostor.

(Kis)Kőszeg (ma Batina, Horvátország).

Mai állapot: rom.

Herceg Péter alapította Leányvár mellett. 1526-ig működött.

1328. Már csaknem apostoli jogokat kapnak: a pápa engedélyezi az általános perjel választásának jogát, és pedig megkapták a vizitáció jogát és az excommunicatio alól való feloldozást. A Rend pedig *Ordo Sancti Pauli primi Eremitae (alias dicti de S. Cruce in eremo)*: Első Remete Szent Pál Rendje néven működhet.

1329.

SZŰZ MÁRIA kolostor.

Kisbereg, Alsóremete (ma Нижні Ремети, Ukrajna).

Erzsébet királyné, Nagy Lajos király édesanyja alapította. Okmányaikat 1447-ben rablók égették el. 1562-ben elpusztult a kolostor. 1725-ben még álltak romjai, görög katolikus templom építéséhez széthordták.

„Az 1329. évben Nagy Lajos király édesanyja, Erzsébet királyné által alapított Remete Pál-rendű szerzeteseknek kolostora állt itt és ezt a helyet Kisberegnek nevezték akkoriban. A XIX. század közepén a helybeliek állítása szerint még ölnyi magasan álltak a kolostor melletti templom falai, gót faragványú ablakkeretekkel és a festés nyomaival. Egyes történészek azt feltételezik, hogy a kolostor a hitújítás »zavaros idejében« pusztított el. Amikor is a szerzeteseket elűzték, a vagyonukat elkobozták. A régi írások tanúsága szerint a rendháznak a Borzsa folyón malma volt, amely még a XVI. század második felében is működött. Hogy egykoron szerzetesek éltek errefelé, erre utalnak a közeli erdőrészek nevei, például a Papmocsár és a Püspökerdő nevű tölgyesek, melyeket a Liget és a Szarvas erdő öveznek.” (Lehoczky Tivadar: *Bereg vármegye monographiája*)

1330 előtt. (Pázmány 1335-re teszi)

SZENT JEROMOS kolostor.

Jofa(?), Fugyi-Vásárhely (ma Fughiu, Románia) Nagyváradtól kb. 5 km K.

A Zoárd-nemzetségbeli Fudy/Fugyi-család, alapította. Hektor lett a perjel. 1473-ban a törökök földúlták. Később újjáépült. 1566-ban János Zsig-

mond megszüntette.

Pálos iratok Csanád érsek testvérét, Miklóst mondják a kolostor alapítójának.

„Fudi-vásárhelyi klastrom.

E klastrom alapítását Pázmány Péter a Zoard nemzetségből származott Fudy családnak tulajdonítja s keletkezése idejét 1335-re helyezi.

Itt élt a XIV-dik század elején Hektor atya. Idegen név, de amelyért, a rend iratai szerint, nemzetünk egyik fia cserélte be szive alázatosságában talán épen legelőkelőbb hangzásu nevét. Hektor atyát sokan keresték fel boldogok-boldogtalanok, mert tudott tanácsot, vigaszt nyújtani; szent élet hírében állt s mint a legenda szerint Szent-István király, ő is a legártatlanabb szerekl, mint almával, kenyérrel meggyógyítja a legnehezebb betegeket. 1333-ban már perjele volt e klastromnak, és így önkényt merül fel a kérdés: vajjon nem ő volt-e az első, ki mint szegény remete e félreeső helyre vonult, jámborságával látogatottá tette azt és alkalmat adott e klastrom keletkezésére?

Utolsó nyoma e klastromnak 1564-ben fordul elő, midőn Mátyás atya, mint szerzeteseinek főnöke említettik. Két év mulva, 1566-ban Szent-Jeromos fudi-vásárhelyi klastroma is, mint Erdély s a tiszai vidék annyi egyházi épülete, pusztán maradt és többé meg sem népesült.

A szomszéd borháznál küszöbül szolgál ma is egypár mérműves kő, s első tekintetre elárulják, hogy egykor valamely csucsives izlésben épült egyháznak voltak tagjai, kétségkivül az itt állott klastrom egyházának.” (Bunyitay Vincze: *A váradi püspökség története*)

1330 körül.

Váth, Vát (Veszprém megye).

„Régi magyar község egy pálos kolostor romjaival. 1330 körül. 1610-ben Havas (Hajas) Miklós a lelkésze, 1614. Hollósi János, 1628-ban a vépi születésű Veörös Benedek, 1631-ben Újkéri Mihály, 1646-ban Nagy Albert, 1647-ben Becsehely Balázs és 1663. Balika Benedek, a kerület jegyzője. Hogy ezek közül az elsőknek egyike vagy másika nem volt-e Külsővath lelkésze, azt ma már [1924-ben] nem állapíthatjuk meg.” (Payr Sándor: *A dunántúli evangélikus egyházkerület története*)

1331. Általános perjel: „Német” Miklós. (1336-ig)

A Szeplőtlen Fogantatás ünnepén meghalt István atya, helyébe választották a német származású (sz. Nicolaus Theutonicus) Miklóst, aki előtte szentlőrinci helynök volt.

1333.

SZENT PÁL kolostor.

Szentpál, Zenlewel, Somogydöröcskétől D-Ny (Somogy megye).

István atya alapította. 1542-ben megszűnt.

Hektor, a Gyógyító, Özséb tanítványa, 1333-ban halt meg.

1333 körül.

Tolna (Tolna megye).

István testvér alapította.

„Tolna. Anjou Károly véres harcai után árán, valószínűleg a templom is megsemmisült, mert azt jegyezték fel 1324-ben, hogy Tolnának nem volt temploma. Ekkor István testvér, pálos szerzetes, látva a siralmas helyzetet, templom és kolostor építésébe kezd 1333-ban. Tervei fatemplomról tanúskodnak, de helyette kőtemplom és pálos kolostor épült a *város nyugati részén a Szekszárdra vezető út mellett*. Valószínűleg román stílusban épült, hossza 30, szélessége 12 lépés volt, és égetett téglából épült. Az építkezés anyagi alapját Szentlevelei Beke István és fiai nyújtották. A török időkben nem történik említés e templomról. A pécsi pálosok nem terveztek újjáépítést, ám amikor széthordták a templom köveit, a megyénél tiltakoztak; így megmaradtak 1770-ig, akkor beépültek a mai templomba.” (Kántor János-Lendvai István: *Tolna város templomai*)

1336. Általános perjel: Péter. (1341-ig)

Előtte tartományfőnök volt.

„Német” Miklós lemondott, és visszatért Németországba, ahol a Duna- és a Rajna-menti területeken élő remetéket gyűjtötte kolostorokba. 1340-ben az ő tárgyalásai nyomán csatlakozott ez a három-négy kolostorból álló közösség a Pálos Rendhez, rajnai tartományként. Már akkor megkapták azt a jogot, hogy tartományfőnököt válasszanak, akit a magyarországi nagykáptalan erősít meg hivatalában.

Miklós alapította az andenhauseni, hallei és baseli (paslei) kolostorokat, melyek száma a század végére tizenhatra, Benger szerint húszra növekedett. Elfogadtatta velük a magyar rend szervezetét és életmódját. A Willingen melletti Than kolostorában élt a gazdag életű Boldog Kúnó, kinek közbenjárására halálos betegek nyerték vissza egészségüket; ezt Koller Vazul és Weisshaubt György feljegyzéseiből tudhatjuk.

A folyamatos németországi virágzásnak előbb a reformáció, majd a harmincéves háború svéd csapásai vetettek véget. A magyar anyatartomány, mely a XVI. században szintén a pusztulás felé sodródik, már semmilyen téren nem támogathatja a rajnai tartományt. A XX. században alakulnak majd újra, meglepő eredményekkel...

Kilián volt ekkor a szentkereszti, és Antal a szentléleki perjel.

1336.

SZENT LÁSZLÓ kolostor.

Szerdahely, Kaposszerdahely (Somogy megye).

Mai állapot: rom.

Dersffy Miklós mester alapította. 1548-ban megszűnt.

1338 körül.

SZENT KATALIN kolostor.

Ruszka, Göncruszka (Borsod-Abaúj-Zemplén megye).

Mai állapot: rom.

Ruszkai Domonkos és testvérei alapították. Serédi G. 1548-ban földülta.

1339.

SZŰZ MÁRIA kolostor.

Enyere, Töttösenyere, Óhíd (Zala megye).

Az Enyerei-család (Tamás, János, Péter) alapította. 1543-ban elnéptelenedett.

1339 körül.

Túr?

1340–1345.

Gatály, Gátalja (ma Gătaia, Románia) Temesvártól kb. 40 km D., D-K.

1393 körül megszűnt.

Az 1393-ban a Moldvából betört oláhok feldúlták Váradot s ez alkalommal a pálos-kolostor is elpusztult. (Bunyitay *Akad. ért.* XII. k. 6. sz. 4. lap.)

1341. Általános perjel: „Német” Miklós. (1345-ig)

Másodszor választották meg. A Magyarországra visszatért Miklós atya alatt, 1341-től vált a fehér szín a Rend általános jelzőjévé és viseletévé, megkülönböztetendő a fekete ruhás papoktól és a szürkeruhás kóborló remetéktől.

Erről a színváltásról így ír majd Gyöngyösi Gergely: „[Miklós] ... miután másodszor is elfogadta a rendfőnökség terhét, azonnal elrendelte, hogy a rendi testvérek elhagyva a sötét színűt, fehér ruhát viseljenek, azt mielőbb szokják meg, hogy így azoktól a kóbor remetéktől megkülönböztessenek, akik a remete névvel és ruhában járkálnak a bűnök sokasága és gyönyörök örvényében.” Ezt 1342-ben a pápa is megerősítette.

Fekete, szürke, fehér. Ez egyfajta minőségi átalakulásnak a jele.

A badacsonyi Szürkebarát elnevezése is a Rend viseletéből ered, hisz a hegyvidék neves borát ők termelték először; mielőtt „fehér barátok” lettek. A pálos pincék kiváló termékei voltak még a tokaji és a szerémségi borok.

„Böjtöljenek Mindenszentek ünnepétől Karácsonyig, naponta egyszer egyenek tejeset, kivéve a gyöngélkedőket és betegeket, akik a házfőnöktől, ha szükséges, húsevésre engedélyt kaphattak. Hetvenedvasárnaptól húshagyó keddig ismét naponta egyszer egyenek tejeset. Húsvétől pedig Min-

denszentek napjáig hetente háromszor egyenek húst.”

A rendi viselet: fehér *habitus*: köpeny; széles, fehér *cingulum*: szövetöv; széles, fehér *skapuláré*: vállruha; felette széles, fehér vállgallér kis kámzsával, kis, fehér *piusca*: sapka. Ünnepi alkalmakkor ezekhez még fehér palást is járult.

Hajkoszorú és remeteszakáll is javallott volt.

Miklós általános perjelként lemásoltatta a regulák jóváhagyásáról és az általános perjelek választásáról szóló pápai bullákat.

1341.

SZŰZ MÁRIA kolostor.

Háromhegy, Martonyi (Borsod-Abaúj-Zemplén megye).

Mai állapot: rom.

A Szalonnai-család, Tekes fiak alapították. Templomát 1411-ben szentelték fel. 1550 körül elnéptelenedett.

1342-1382.

SZENT PÉTER kolostor.

Szentpéter, Stregenich, Pogánysziget(?), Pogányszentpéter (Somogy megye).

A Kanizsai-család alapította. 1548-ban megszűnt.

1345. Általános perjel: Péter.

Másodszor választották meg.

1346-ban Miklós atya a szentkereszti perjel volt a Rend helyettes vezetője.

1347.

SZENT MÁRIA MAGDOLNA kolostor.

Felnémet, Eger (Heves megye).

Mai állapot: rom.

XIII. sz. templomra épült. A Monoszló-nemzetségbeli András püspök/II. Miklós egri püspök alapította. 1552-ben elnéptelenedett.

1352.

SZŰZ MÁRIA kolostor.

Nosztra, eredetileg Nostre, ma Márianosztra (Pest megye).

Mai állapot: barokk temploma fennmaradt.

Nagy Lajos király alapítása. (1535-ben elpusztult?)/1543-ban megszűnt. Lakói 1548-ban már Elefánton voltak. 1718 és 1721 között újjáépítették. 1729-ben épült az új templom.

Maria Nostra: a mi Máriánk.

A cęstochowai kegykép másolata csaknem minden pálos kolostorba eljutott; Nosztrán 1720 körül festett egyet Laskivi Cyprián pálos testvér, ami azonban nem egyszerű másolat volt, hanem új sajátosságokat hozott magával.

1352–1381.

SZENT MIHÁLY kolostor.

Tornaalja, Toronyalja, Pusztatorony?, Kóspallag (Pest megye).

Mai állapot: rom.

Nagy Lajos király alapítása. 1543-ig létezett. 1686-ban még állhatott, mivel akkor kérte vissza a Rend.

Nagy Lajos ideális kapcsolatban van a pálosokkal, rengeteg kolostort alapít. A leghíresebb a nosztrai és a máriavölgyi.; mindkettő Szűz Mária tiszteletére. Ezek azok a szent helyek, ahol a pálos atyák romlatlan testtel várnak valaki érkezésére. És hol vannak ma, hol nyugszanak ezek a testek?

1353. Általános perjel: II. Miklós. (1361-ig)

Előtte szentkeresztii perjel volt. Megerősítette a rendi viseletet: „Minden testvér köteles fehér ruhát viselni, a többit a vizitátorok vegyék el.”

1355-1383.

SZENT LÁSZLÓ (SZENT ZSIGMOND) kolostor.

Kisbáté?, Báté?

Zámbó Miklós alapította. Lakói 1383-ban Toldra költöztek.

1358 előtt.

SZŰZ MÁRIA (SZENT FÜLÖP ÉS JAKAB) kolostor.

Eszeny (ma Есень, Ukrajna).

A Baksa-nemzetségbeli Simonfi Tamás alapította. 1540 körül elnéptelenedett. 1550 körül lakói a lutheránussá lett Csapy Ferencz foglalásai ellen a király oltalmához fordulnak.

„Pápócz ..., a Bold. Szűz tiszt. szentelt (Ágostonos) pálos kolostorral, melyeket 1360-ban a Nádasd nemből való Magyar Pálné ... alapított és építtetett.” (Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza - A Hunyadiak korában*)

1361-ben Pál atya volt a Buzgó melletti Szent Miklós kolostor perjele.

Ugyanebben az évben meghalt Miklós atya, a Rend régi vezetője.

1361.

SZŰZ MÁRIA kolostor.

Csatka (Komárom-Esztergom megye).

Mai állapot: barokk templom fennmaradt.

Kont Miklós nádor alapította. 1552-ben elnéptelenedett. 1738-tól plébániatemplom.

„Csatkán az otthonteremtés 1350-1360 között zajlott. A templom alaprajzi elrendezése, s főként a hajó szerkezeti rendszere és térképezése hazánkban egyedinek számított a belső támpilléres megoldás miatt. Ezek a támpillérek a hajó két oldalán négy-négy kápolnát fognak közre, amelyeket a pilléreken kialakított keskeny, csúcsíves

nyílások kötnek össze. A pillérekén kialakított átjárók a mellékoltár-
ok megközelítését könnyítették meg, így az egymást váltó szerzete-
sek nem zavarták a főoltárnál bemutatásra kerülő mise résztvevőit.

A fülkék és a főhajó közti árkádok is csúcsívesek, s bár nem olyan
égbe törően magasak, mint a katedrálisokban, mégis ritmusukkal a
háromhajós bazilikák hangulatát idézik. Hasonló belső támpilléres
szerkezetet csak az elpusztult túskevári pálos templomnál ismer a
szakirodalom. Ennek alapításáról és építéstörténetéről csak bizony-
talan adatok állnak a szakemberek rendelkezésére, de az valószínű-
síthető, hogy végleges formáját 1320 táján érhette el. A szinte azonos
megoldás nem lehet véletlen, így vagy azonos építőműhely közre-
működését kell feltételeznünk, vagy a rendi hagyományok tisztele-
téből eredő pontos átvételt.

A mára teljesen elpusztult kolostor a templom északi oldalához
csatlakozott, azt 1543-ig, a török pusztító hadjáratáig használták a
szerzetesek. »A Templomnak is csak a négy fala állt fenn, de a szent-
élynek boltozatja meg volt, menyet faragott kövekből épült pompás
boltív környez.« Vajkai Aurél az ácseszéri, akai, sári plébánosok
egy jegyzőkönyvében felfedezte, hogy a fiatal pagonyban fekvő,
négy hatalmas ősrégi bükkfától körülvevő kút bámulatosan gyorsan
gyógyítja az egyes betegségeket.” (Haraszti Mihály: *Csatka*)

1362. Általános perjel: Trisztján. (1367-ig)

Megválasztása előtt „kistudósnak” nevezték. Szigorú böjti rendelete volt,
hogy szombati napokon tojást ne egyenek a tesvérek. Tudniillik a pálosok
szombaton böjtölnek, a tojás pedig még az egyszerű vegetáriusok szerint is
élet...

1363.

SZŰZ MÁRIA kolostor.

Remete, Pálosremete (ma Remeți, Románia) Máramarosszigettől kb. 20
km É., É-Ny.

Nagy Lajos király alapítása. 1543-ban még nagykáptalant tartottak. 1554-
ben elnéptelenedett. Templomát 1784-ben felújították.

1363.

Técső (ma Тячів, Ukrajna).

Nagy Lajos király alapítása. 1554-ben reformátusok zaklatása miatt el-
néptelenedett, ezt követően pusztulásnak indult. Templomát 1784-ben fel-
újították.

1365 előtt.

SZENT MARGIT kolostor.

Henye, Balatonhenye (Veszprém megye).

1548-ban a törökök fölégették.

1367. Általános perjel: II. Péter. (1369-ig)

Kérésére a pápa az elidegenített házakat és a hozzájuk tartozó birtokokat visszaadta a Rendnek. Péter kieszközölte még a *pastoratio*: keresztelés, gyóntatás, temetés, stb. részleges engedélyét; ekkor még ezt csak házbeliek részére kapták meg. Bullát kért az „engedetlenek, kóborok és szökevények” ellen. Felszenteltette a kékesi templomot.

Ekkor már létezett a türjei és a zalai *konvent*: kisebb (szerzetesi) közösség.

Zalában, a novaji erdőben, a volt pálosok zárdája helyén megjelenő fejtel- len barátok a nép szájhagyományához tartoznak.

Trisztján volt ekkor a szentkereszti perjel.

Lajos királyról azt kell tudnunk, hogy a pálos misekönyvekben a neve előtt nem Magnus: Nagy, hanem Sanctus: Szent szerepel. A pálosok azt a Nagy Lajos királyt, akit a római egyház ugyan nem kanonizált, szent ki- rályként tisztelik, és mind a mai napig kötelező misét mondani őérette.

1367. [Kisbán]

MINDENSZENTEK kolostor.

Sztrézsa, Streza (ma Strezoj, Horvátország).

Bessenyi János fejkői várnagy alapította, Nagy Lajos király támogatá- sával. 1518-ig nyomon követhető. 1537-ben megszűnt.

Már élete vége felé járt a király, amikor Firenzéből követség érkezett hoz- zá. Budán nem találják, ekkor már visszavonult életét éli, és kedves szoká- sának hódol, a csillagászatnak (ami akkor még nem állt messze az asztroló- giától). A követeket átküldik a Margit-szigetre, ugyanis Lajos másik kedvelt időtöltése a Szent Margit koporsója előtt imádkozás volt. A követek keresik a királyt, de csak egy fekete palástos embert látnak elsuhanni, akiről azt gondolják, biztosan csak egy szerzetes. Pedig ő volt az álruhás király. A magyar királyoknál ez az átlényegülés szinte mindennapos gyakorlat volt; ha ott ő szerzetesként jelenik meg, akkor nincs szüksége örökre, s a leg- edzettebb diplomata sem fedezheti fel, hogy ő a király. Ez már Mátyás- jelenség!

1368.

SZENT ANNA kolostor.

Hangony, Göncruszka (Borsod-Abaúj-Zemplén megye).

1460 körül elnéptelenedett.

1369 előtt.

KERESZTELŐ SZENT JÁNOS kolostor.

Elefánt (ma Horné Lefantovce, Szlovákia).

Elefánti Dezső/Mihály alapította. 1548-ig működött. 1580 körül visszate- lepültek. 1765-1775 között újjáépült, kétemeletes lett a kolostor. 1860-tól kastély lett, ma szanatórium, temploma ma is áll.

„Elefánton Szent János tiszteletére 1353-ban templom épült és a pá-

losok gondjaira bízott. Most(?) Edelsheim-Gyulay Lipót báróé, ki az egykori zárdát díszes úri lakká alakíttatta. A hatalmas palotának 60 terme közül legérdekesebb az épülethez csatolt egykori pálos kápolna, melynek hajója lépcsőcsarnokká, magasságban ketté osztott szentélye pedig ebédlővé alakíttatott át." (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen)

„Felső Elefant felett lévő nevezetes Klastromok első Remete Szent Pál Szerzeteseinek Szent Jánosnak nevezetik, mivel keresztelő Sz. Jánosnak tiszteletére építette Elefánt Nemzetség, melly ottan Sz. Pál Szerzetét fundálta a' tizennegyedik században. A' régi Klastrom melly kő falakkal vala bé kerítve, bízott maga erejéhez kisebb zendülésekben, és bátorságos lakást adott számos szerzetes Férfiaknak: megromladozván pedig idővel 1760dik esztendő tájban, rövid idő alatt roppant nagy Klastrom építetett itten három emeletre a' Templom két szárnya mellett, középen pedig rézzel fedett torony emeltetett. Az egész Templom ki rajzolt festésekkel, 's három márvány oltárokkal ékesítetett. E' volt Klastromnak, és Templomnak díszes a' helyheztetése azért is, mivel a' hegyek nyílásain Nyitra völgyére szép tekintete vagyon le a' magosságról, háta megett pedig, és két oldalain magasra emelkedő hegyek, mint bástyák sűrű erdővel ruházkodtak, mellyekből a' Bánya Városoktól le folyó patakok, a' volt Klastrom előtt nagy munkával készült tóba zárattattak. Kezdetre e' jeles épületet 1760dikban Szabó Vincze; tőkéletességre vitte Kardos Lukács úgy nevezett Elefanti Paulinus Priorok mint egy 1774ben. Bútsú járásai nevezetese, 's a' földes Uraságnak temetkező Kriptája is nevezetesíti." (Vályi András: Magyarország leírása)

1369. Általános perjel: Trisztján. (1370-ig)

Másodszor választották meg. Péter atya ekkor már sokat betegeskedett.

1370.

SZŰZ MÁRIA (SZENT ISTVÁN) kolostor.

Székelyháza, Marosszentkirály (ma Sâncraiu de Mureș, Románia) Marosvásárhelytől É-Ny.

Tóth János és Bulgar László alapította. 1566-ban megszűnt.

Marosszentgyörgy (ma Sângeorgiu de Mures, Románia) A XV és XVI. században részben a marosszentkirályi pálosok birtokolják.

„Hasonlíthatatlanul többet tudunk a vízentúli pálosokról, a nép ajkán fehérbarátokról. Ez az egyetlen magyaralapítású szerzet, - az Ányos Pál, Versegly Ferenc, Virág Benedek, Fráter György, Esterházy Imre prímás, Széchenyi Pál kalocsai érsek szerzete! Monostorukat a Mennybefőlvett Boldogságos Szűz Mária tiszteletére, a

marosszentgyörgyi és remeteszegi határ aljában, tölgyerdő sűrűjébe (így szerették!) 1350-ben Tóth János és Bulgár László építettek. Eltérőleg a barátoktól vagy domokosoktól, inkább az önmegszentelő, szemlélődő irányzatnak szerzete. Lakói közül fennmaradt Vincze perjel neve 1467-ből, Bonefili prioré 1471-ből, Gyulafehérvári Andrásé és Krasznai Mátéé 1529-ből, Vecsey Antal perjelé és Szolnoki Jánosé 1535-ből.

Leghíresebb lakója Gyulai Dénes fehérvári éneklőkanonok, felszentelt püspök, ki ezen stallumait otthagyván itteni szent élete miatt, a Rend könyvében Beatus Dionysius néven él és hal meg a szentek halálával és 1525-ben a kolostor kriptájába temettetett.

A hitújítás őket is elsöpörte, monostorukat Baki Pál és Angyalosi János vették birtokba. *»Mikor pedig ezek udvarnépe a barátoktól maradt jókkal lakoznának és részegeskednének, tehát valamint a gyertyával-e, vagy mint, felgyúlt a szép klastrom, s úgy égett vala el. Sokáig csak úgy állott pusztán, a kőporát hordozták, kiknek kellett, - s a tégláját s a követ is.«*

Ha a várnak első s az összesek közt legformásabb bástyája alatt visz el utunk, figyeljük meg szép faragású köveit: különben az egész bástyát 1620-ban ennek a vizen túli pálos kolostornak köveiből építette föl az akkor már Marosvásárhely törvényhatóságú város főbírája, Borsos Tamás. A maradékokat, faragott köveket 1842-ben hilibi Gaál József, Marosszék főkirály-birája építette bele egerszegi udvarházába. Az egykori kolostornak ma nyoma sincs, hacsak nem Remeteszegnek azon szerzet védőszentjéről, Remete szent Pálról fennmaradt elnevezése.” (Kronikás Füzetek 1936–38. II.sorozat, 6.sz.)

„A szerzetesek közül néhány név szerint is ismeretes:

1401-ben Miskei Péter perjel, 1401-ben frater Vice, 1467-ben frater Vince, 1468-ban »Bonfilli« perjel (akit így nevezett a nép, mert mindenkit ezzel köszöntött), 1497-ben pedig Márton perjel.” (Léstyán Ferenc: *Megszentelt kövek*)

[...]

Folytatása következik Mihály-napi számunkban

K I A D J A A S Z E N T M I H Á L Y S Z Ö V E T S É G

S Z E R K E S Z T I J . J Ó Z S E F D Á N I E L M I H Á L Y

<http://www.sztmsz.webzona.hu>